

Ковальчук Алла Юрївна,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
правового та організаційного
забезпечення Міністерства ДНДІ
МВС України, доктор юридичних наук,
доцент;

Коцюбинська Юлія Миколаївна,
науковий співробітник 1-ї науково-
дослідної лабораторії кримінологічних
досліджень та проблем запобігання
злочинності ДНДІ МВС України

ФОРМИ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ДІЙ І МАНІПУЛЯЦІЙ СВІДОМІСТЮ НЕПОВНОЛІТНЬОГО В КІБЕРПРОСТОРИ

Актуальність обраної теми підкреслюється проведенням ООН (ЮНІСЕФ) дослідженням у якому зазначається що серед 10–17-річних українців кожен п'ятий підліток визнає себе жертвою онлайн-знущань. Протягом 2018/2019 н. р. працівники психологічної служби в Україні прийняли 86 548 запитів від учасників освітнього процесу щодо питання протидії булінгу. Зокрема, з боку батьків надійшло 27 772 звернень, з боку педагогічних працівників – 23 108, з боку дітей – 30 178, з боку інших зацікавлених осіб – 5 490 звернень. З питань протидії домашньому насильству прийняли 48 590 запитів, з яких 15 177 надійшло від батьків, 12 869 – від педагогічних працівників, 16 325 – від дітей, 4 219 – від інших зацікавлених осіб [1]. Разом з тим, слід зауважити що така статистика вказує лише на певний відсоток підлітків, які змогли заявити про вчинені насильницькі дії по відношенню до них. Статистичні дані не виділяють в окрему категорії насильницькі та маніпуляційні дії у кіберпросторі. Відповідно, питома вага онлайн-знущань, цькувань, сталкінгу, флемінгу, залишається поза увагою як батьків, вчителів, так і представників правоохоронних органів. Порушення прав і свобод дитини у кіберпросторі, нажаль, залишається проблемою недостатньо розробленою і у правовому полі.

Революційний, за своїми темпами, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій призвів до суттєвої трансформації самого життя людини. Як наслідок, людство опинилося і перед принципово новими можливостями, і перед принципово новими викликами та загрозами. Консервативна, за

своєю природою, система права, відповідно, відчуває суттєві складності, адже за таких умов від неї потребується динамізм і зміщення акцентів на прогнозування й упередження негативних проявів у суспільних відносинах, а також створення умов для унеможливлення порушень прав і свобод людини.

Згідно Кодексу України про адміністративні правопорушення – булінг (цькування), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [2].

У диспозиції даної статті вказується причино наслідковий зв'язок між насильницькими діями і наслідком заподіяної шкоди психічному або фізичному здоров'ю потерпілого. Але ми зазначали, що не лише насильницькі дії можуть заподіяти шкоду дитині. Маніпуляція свідомістю дитини, методи соціальної інженерії не є насильницькими, але вони впливають на психіку поза свідомістю. У результаті виникають сильні душевні хвилювання, у такому стані діти можуть вчиняти радикальні негативні дії, як внутрішнього так і зовнішнього прояву (самогубство, масові розстріли).

Якщо ж поглянути на маніпуляції свідомістю у кіберпросторі через призму права можна констатувати, що загрози та небезпеки у цифровому просторі можна визначити як дії, що порушують основні права і свободи людини. Порушення статті 21 Конституції України усі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах; статті 28 Конституції України, ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому поводженню, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню; статті 52 Конституції України будь-яке насильство над дитиною та її експлуатації переслідуються законом, саме у кіберпросторі не знайшли свого відображення у певних деліктах.

Серед форм насильницьких дій та маніпуляцій свідомістю неповнолітнього у кіберпросторі слід виділити:

1. Кіберсталкінг – це переслідування неповнолітнього у кіберпросторі за допомогою сучасних технологій. Переслідування може відбуватися як у формі насильства так і у формі вмовляння, маніпуляції, тобто не очевидних

насильницьких дій тощо. Але незважаючи на форму, кіберсталкінг є переслідуванням і якщо дитина зазнає приниження її честі та гідності, або введення її в оману вона вправі шукати захисту, у тому числі у правоохоронних органів.

2. Кібербулінг – це знущання, приниження, агресивні напади, що здійснюються за допомогою різних гаджетів (зокрема телефонів), з використанням мережі Інтернету, а також за допомогою будь-яких електронних (цифрових) технологій.

3. Флеймінг (flaming) – це обмін короткими гнівними й запальними репліками між двома чи більше учасниками, що принижують честь і гідність дитини.

4. Харасмент (harassment) – це надсилання повторюваних образливих повідомлень, спрямованих на жертву (наприклад, сотні смс-повідомлень на мобільний телефон, постійні дзвінки) з перевантаженням персональних каналів комунікації.

5. Обмовлення (denigration) – це розповсюдження принизливої, неправдивої інформації з використанням комп'ютерних технологій.

Слід констатувати, що на сьогодні українське законодавство насправді містить достатньо **обмежений інструментарій для протидії шкідливому спілкуванню у кіберпросторі**. Передумовою такому стану є непідготовленість українського суспільства до переходу від матеріального світу до інформаційного. Такий перехід вказав на нездатність протистояти загрозам особистої інформаційної безпеки людини, а особливо дитини. Відповідно, найбільш вразливими у цьому процесі виявилися неповнолітні діти. На наш погляд, слід ввести такі форми порушення прав і свобод людини у перелік як адміністративних так і кримінальних деліктів. Передбачивши відповідальність за вчинення таких дій.

Список використаних джерел

1. Оксана Пдучак. Булінг — стоп! Аналіз першого року реалізації Закону щодо протидії боулінгу // Юридична газета онлайн. 21.01.2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/buling--stop-analiz-pershogo-roku-realizaciyi-zakonu-shchodo-protidiyi-bulingu.html>.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

3. Конституція України. Право, 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.